

Herczog Mária

A GYERMEKI JOGOK ÉRVÉNYESÜLÉSÉNEK LEHETŐSÉGEI ÉS KIHÍVÁSAI A GYERMEKJÓLÉTI ALAPELLÁTÁSOK BIZTOSÍTÁSA SORÁN MAGYARORSZÁGON

Az alábbi tanulmány célja bemutatni a gyermekjóléti alapellátások fontosságát és jelentőségét a gyermekek jólétének és jóllétének biztosítása, jogaik érvényesítése érdekében a hazai helyzet rövid, messze nem teljes ismertetésével, kitérve az európai törekvésekre, javaslatokra, programokra, elemzésekre, amelyek megfelelő alkalmazásuk esetén hozzájárulhatnak a magyarországi gyermekjóléti alapellátások minőségének és elérhetőségének jelentős javulásához. A gyermekek különféle környezetbe és élethelyzetekbe születnek, amelyek nagyon eltérő feltételeket biztosítanak optimális fejlődésük, képességeik kibontakoztatása, gyermekkoruk örömtelisége tekintetében, ezért is alapvető jelentőségű, hogy milyen ellátások, szolgáltatások állnak rendelkezésre az esélyek legalább részbeni kiegyenlítéséhez.

A tanulmány felveti azt a kérdést, hogy mi a lehetősége, szerepe, felelőssége a családnak, a közösségnek és az államnak a gyermekek optimális fejlődésének biztosításában, figyelembe véve a jogi szabályozást és az abból fakadó kötelezettségeket, a gyermeknevelés növekvő terheit – ennek körében a szülőkkel szembeni elvárások növekedését –, valamint a közösség szükségleteit.

A jó minőségű, elérhető és lehetőség szerint ingyenes, univerzális és célzott gyermekjóléti szolgáltatások a gyermeki jogok érvényesülése szempontjából is meghatározó fontosságúak. Ezek biztosítják, hogy minden gyermek – körülményeitől függetlenül – részesüljön a szükséges támogatásban és védelemben, azon elv alapján, miszerint minden gyermeknek feltétel nélkül joga van a biztonsághoz, a jóléthez, jóléthez és a fejlődéshez. Megelőzés révén már korán törekedni kell a gyermekek fejlődési szükségleteinek kielégítésére, szükség esetén célzott beavatkozásokat is biztosítva a különböző okokból veszélyeztetett csoportok tagjai számára az egyedi szükségleteik kielégítéséhez.

Az Európai Unió számos, az alábbiakban ismertetett programot kínál a fenti szempontok érvényesítése céljából, részben Gyermekjogi Stratégiájának megfelelően,¹ amelyek egyidejűleg gazdasági és tár-

sadalmi célokat is szolgálnak, így a munkaerőpiac szükségleteinek kielégítését, a családok jövedelem-szerző képességének erősítését, ami egyben a járulé- és adóbevételek növekedéséhez is vezet, miközben csökken a szociális és egészségügyi ellátásokkal, igazgatási, igazságszolgáltatási beavatkozásokkal kapcsolatos kiadások mértéke.

Azért is kiemelten fontos e kérdéstről beszélni, mert a jó minőségű, elérhető gyermekjóléti alapellátások biztosítása egyszerre szolgálja a gyermeki jogok érvényesülését, a családok boldogulását és a közösség valamennyi tagjának jólétét és jóllétét.

A GYERMEKI JOGOK ÉS GYERMEKJÓLÉTI SZOLGÁLTATÁSOK MAGYARORSZÁGON

A tág értelemben vett gyermekjóléti szolgáltatások ismertetésének célja, hogy képet kapjunk arról, milyen jogi és szakmai szabályok rendelkeznek ezek nyújtásáról, és a gyakorlat mennyire felel meg ezeknek, mennyire hozzáférhetők ezen ellátások. A gyermeki jogok mind teljesebb körű érvényesítése szempontjából meghatározó jelentőségű az állam szerepvállalása a Gyermek jogairól szóló ENSZ-egyezmény (továbbiakban: Gyermekjogi Egyezmény)² betűje, szelleme, valamint az egyezmény végrehajtását monitorozó ENSZ Gyermekjogi Bizottsága záróészrevételei³ szerint.

A gyermekjóléti alapellátások a szociális ellátórendszer fontos részét képezik Magyarországon is; céljuk a gyermekek fejlődési szükségleteinek kielégítése és családjaik támogatása, különösen a valamilyen okból segítségre szorulóké, illetve hátrányos helyzetűeké. Ezek az ellátások és szolgáltatások a megelőzést és a korai segítségnyújtást célozzák, hogy a súlyosabb problémák kialakulása elkerülhető legyen, így a gyerekek elhanyagolása, bántalmazása, illetve a családból való kiemelésük. Tágabb értelemben ide sorolhatók a gyermekek egészségét és okta-

tását, szabadidős tevékenységét biztosító ellátások, szolgáltatások is. „A gyermekjóléti alapellátás missziója a gyermekek jogainak érvényesülése érdekében egyrészt azon családok támogatása és megerősítése, amelyek gyermekeik felnevelésében nélkülözik a szükséges feltételeket, illetve ezeknek megteremtésében támogatásra szorulnak; másrészt a védelem biztosítása a gyermekek számára a fejlődésüket akadályozó vagy hátráltató veszélyek ellen.”⁴

A gyermekjóléti szolgáltatások és ellátások rendszerét a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. törvény (továbbiakban Gyvt.) szabályozza, amelyet „az Országgyűlés a jövő nemzedékért érzett felelősségtől vezéreelve a Gyermekek jogairól szóló, New Yorkban, 1989. november 20-án kelt Egyezmény kihirdetéséről szóló 1991. évi LXIV. törvényben, továbbá az Alaptörvényben meghatározott gyermeki jogok érvényre juttatása érdekében, a házasságról, a családról és a gyámságról szóló 1952. évi IV. törvénnyel, valamint a szociális igazgatásról és szociális ellátásokról szóló 1993. évi III. törvénnyel összhangban” alkotott meg, illetve módosított azóta több alkalommal. Mindennek szellemében határozta meg a törvény az ellátásokra vonatkozóan alapvető szabályokat, ellátási formákat, valamint a működtetésre vonatkozó kötelezettségeket. A gyermekek védelmét a pénzbeli és természetbeni ellátások, a személyes gondoskodást nyújtó gyermekjóléti alapellátások, a gyermekvédelmi szakellátások és a hatósági intézkedések jelentik, és ide tartozik a bíróság által javítóintézeti nevelésre utalt, illetve letartóztatásba helyezett fiatalkorúak javítóintézeti ellátása is. A személyes gondoskodás keretében a gyermekjóléti alapellátások további négy alcsoportra oszthatók: gyermekjóléti szolgáltatások, gyermekek napközbeni ellátása, gyermekek átmeneti gondozása, valamint 2019 óta a gyermekek esélynövelő ellátása.⁵

Az értelmező rendelkezésben meghatározottak szerint a „gyermeki jogok: az Alaptörvényben, a Gyermekek jogairól szóló, New Yorkban, 1989. november 20-án kelt Egyezmény kihirdetéséről szóló 1991. évi LXIV. törvényben és más törvényekben megfogalmazott, a gyermeket megillető jogok összessége”.⁶

A gyermekjóléti ellátásokra való jogosultságot is egyértelműen rögzíti a törvény, amennyiben kimondja, hogy a gyermekeknek joguk van a testi, értelmi, érzelmi és erkölcsi fejlődésüket, egészséges felnevelkedésüket és jólétüket biztosító nevelkedéshez, saját

családi környezetükben. Joguk van ahhoz, hogy segítséget kapjanak a saját családjukban történő nevelkedéséhez, személyiségük kibontakoztatásához, a fejlődésüket veszélyeztető tényezők kiküszöböléséhez, a társadalomba való beilleszkedéshez, valamint az önálló életvitel megteremtéséhez. A hátrányos helyzetű és a halmozottan hátrányos helyzetű gyermekeknek fokozott segítséget kell kapniuk a fejlődésüket hátráltató körülmények ellensúlyozásához, növelni kell az esélyeiket. A fogyatékossgal élő, tartósan beteg gyermekeknek hozzáférést kell biztosítani a fejlődésüket és személyiségük kibontakozását segítő különleges ellátáshoz, ahogyan a fejlődésükre ártalmas környezeti és társadalmi hatások, valamint az egészségére káros szerek elleni védelemhez is. Joguk van továbbá, az emberi méltóságuk tiszteletben tartásához, a bántalmazással – fizikai, sze-

xuális vagy lelki erőszakkal –, az elhanyagolással és az információs ártalommal szembeni védelemhez is joguk van, és így nem vethetők alá kínzásnak, testi fenyegetésnek és más kegyetlen, embertelen vagy megalázó büntetésnek, illetve bánásmódnak. A védelmük érdekében eljáró szakembereknek – különösen a gyermek bántalmazásának felismerése és megszüntetése érdekében – egységes elvek és módszertan alkalmazásával kell eljárniuk. Hozzáférést kell biztosítani a fejlettségüknek megfelelő, ismereteik bővítését segítő, a magyar nyelv és kultúra értékeit őrző médiaműsorokhoz, ugyanakkor védelmet a káros – gyűlöletkeltő, erőszakos, pornográf –

médiatartalmakkal szemben.

E jogok érvényesítését szolgálják az ugyanezen törvényben és más jogszabályokban előírt ellátások és szolgáltatások, de sem ezek, sem pedig a végrehajtási rendelet,⁷ a szakmai-módszertani útmutatók nem határozzák meg, hogy mit jelent pontosan az állami kötelezettségvállalás, illetve milyen módon kell segíteni a szülőket, gondviselőket, hogy a Gyermekek jogi Egyezményben és ennek alapján a hazai jogszabályokban megfogalmazottak szerint, minden lehetséges módon támogassák a családokat abban, hogy a gyermekek gondozása és nevelése során elsődleges felelősségüknek eleget tudjanak tenni, mindenekelőtt figyelembe véve a gyermekek legfőbb érdekeit. Ennek egyik súlyos következménye, hogy a tisztázatlanság meglehetősen tág határokat enged a szolgáltatások körét, az ellátásokat, a segítségnyújtás

formáit és tartalmát illetően, továbbá sem a szolgáltatók, a szervezetek, a szakemberek, sem pedig a fenntartók vagy az állam nem kérhetők számon, nem marasztalhatók el az elmaradt segítségnyújtásért, az okozott károkért. Másfelől ugyancsak tisztázatlan a szülői, családi, valamint a szolgáltatói, önkormányzati, állami kompetenciák közötti határ.⁸

A gyermekjólét és -védelem területét szolgáló nemzeti stratégiák elvileg meghatározzák azokat a kereteket és teendőket, amelyek biztosíthatnák a gyermeki jogok, illetve a jogszabályokban foglaltak érvényesülését. A Magyar Nemzeti Társadalmi Felzárkózási Stratégia 2030⁹ (továbbiakban: MNFTFS vagy felzárkóztatási stratégia), a Nemzeti Ifjúsági Stratégia 2009–2024,¹⁰ a „Legyen jobb a gyermekeknek!” Nemzeti Stratégia 2007–2032,¹¹ valamint Az emberkereskedelem elleni küzdelemről szóló 2020–2023 közötti nemzeti stratégia¹² mind a jogszabályokban foglaltak végrehajtását célozza, illetve célozta.

A felzárkóztatási stratégiában a többi között kifejezett célként jelölték meg a gyermekjóléti alap- és szakellátások minőségének és elérhetőségének javítását, a gyermekvédelmi szakellátásban lévő ellátottak családi kapcsolatainak erősítését, továbbá a gyermekvédelmi szakellátásból kikerült fiatal felnőttek mentorálását, hatékony utánkövetését, utógondozását. A fenti programok végrehajtásának és eredményességének, hatékonyságának érdemi, hiteles mérése, értékelése lehetőséget adhatna arra, hogy láthatóvá váljék, hol, hogyan és milyen mértékben teljesülnek a jogszabályokban, illetve az említett stratégiákban meghatározott célok és kötelezettségek, de ilyen értékelések nem állnak rendelkezésre.

Magyarországon az ellátások – a jogszabályi előírások, szakmai szabályok és nemzetközi jogi kötelezettségek-alköteleződések ellenére – nagyon korlátozottan, szelektíven és változó színvonalon érhetőek el a gyermekek többsége számára, ami súlyosan sérti a az érintettek élethez és fejlődéshez való jogát. Különösen aggasztó azoknak a gyermekeknek a helyzete, akik anyagi, családi, egészségi, környezeti egyéb veszélyeztető okok miatt eleve nehezített élethelyzetben vannak, és emiatt e szolgáltatásokhoz való hozzáférésük még inkább akadályozott, ami részleges vagy teljes ellátatlansághoz vezethet.

A hiányzó vagy elégtelen ellátások következménye, hogy az érintett gyermekek nem, vagy csak korlátozottan tudják képességeiket és lehetőségeiket ki-

bontakoztatni, ami mind egyéni, mind közösségi szempontból súlyos következményekkel és veszteségekkel jár.

Súlyos problémát jelent, hogy nem állnak rendelkezésre megfelelő adatok, átfogó elemzések, értékelések, amelyek lehetővé tennék, hogy látható és mérhető legyen, hogy ennek milyen közvetlen és közvetett hatása van a gyermekek jólétére és jóllétére, és milyen károkat, elmaradt hasznokat jelent a nem teljesülés a gyermekek, a család és a közösség, társadalom számára.

A területi egyenlőtlenségeket és súlyos hiányokat mutató házi orvosi, házi gyermekorvosi,¹³ védőnői ellátás,¹⁴ a bölcsődei férőhelyek kevés száma, a kritikus óvoda- és iskolai pedagógus hiány, a szakorvosi ellátások esetén a várólisták és a szakember hiány, különösen a mentális betegek ellátása területén,¹⁵ valamint a gyermekjóléti szolgálatok ellátási nehézségei¹⁶ jelzik, ha nem is írják le teljesszűrésűen a probléma kiterjedtségét és következményeit. Az adatok csak részlegesen mutatják be a tényleges helyzetet; fájóan hiányoznak a kutatások, felmérések, amelyek átfogóbb és pontosabb eredményt adnának.

A gyermeki jogok érvényesítése és a feladatok, kompetenciák pontos elhatárolása érdekében meghatározó jelentőségű lenne annak egyértelmű megfogalmazása, hogy pontosan milyen kötelezettségek terhelik a jogi és szakmai szabályok értelmében az államot a gyerekeknek és családjaiknak nyújtandó ellátások és szolgáltatások esetében, illetve, hogy milyen következményei vannak a kötelezettségek elmulasztásának, milyen módon kényszeríthető ki az állam, az önkormányzat, a szolgáltató kötelezettség teljesítése, hogyan kaphatnak adott esetben jogorvoslatot, kárpótlást az érintett gyerekek, családok. Az elmúlt években az értelmezés kibővült a családok gondozói, nevelői feladatai támogatásának javítása érdekében azzal, hogy egyre inkább elismerik mind a fizetett, mind a fizetetlen gondozási munka értékét a gyermeki, emberi jogok, a fenntartható fejlődés és a társadalmi jólét szempontjából a világ számos országában, de ez a magyarországi közgondolkodásban még nem jelent meg mindeddig.¹⁷

A szülők és gondviselők esetében tisztázatlannak a pontos feltételek, mind a gyermekekről való gondoskodást, mind pedig a szabályszegést, veszélyeztetést illetően, homályban hagyva – elsősorban az elhanyagolás kategóriájában –, hogy mely esetekben róható fel a szülőnek, gondviselőnek, ha nem tudja szülői

feladatait ellátni, ahogyan a szolgáltatások a szakmai munka esetében is hiányzik a pontos körülhatárolás és az ebből következő számonkérhetőség, felelősségvállalás.

A szegénységgel, lakhatási problémákkal, szolgáltatásokhoz való hozzáféréssel, azok igénybevételével – vagy igénybe nem vételével – kapcsolatosan gyakran merül fel az a kérdés, hogy mettől-meddig terjed a szülői, családi kötelezettség, és hol kezdődik az állami felelősségvállalás. Mi történik abban az esetben, ha a jogalkalmazó nem tudja, nem akarja teljesíteni a jogszabályokban foglalt kötelezettségeit a gyermekek jogainak érvényesítése, a gyermekek fejlődési szükségleteinek, jólétének és jóllétének érdekében? A szülőket, családokat érintő szankciók sokkal egyértelműbbek. Mégis, noha például tilos kizárólag anyagi okokból kiemelni gyerekeket a családjukból, erre gyakran sor kerül, vagyis ennek a tilalomnak az értelmezése körül is vannak ellentmondások.¹⁸

Nem csak magyarországi dilemma ez: nincs globális konszenzus abban a tekintetben, hogy miképpen kellene a gyermekek szükségleteit hatékonyan, eredményesen és méltányosan kielégíteni, a nemzeti jogszabályok és a nemzetközi egyezményekben foglaltak szerint. A konszenzus hiánya részben a szektorális megközelítésre – a célkitűzések és a finanszírozás szektorokhoz kötöttségére – vezethető vissza, részben pedig arra, hogy nincsenek megfelelő modellek az integrált, összehangolt és a gyermekek legfőbb érdekeit szolgáló közpolitikák kiépítésére és működtetésére; emellett a politikai elkötelezettség és a számonkérhetőség hiánya is hozzájárul a problémához.¹⁹

NEMZETKÖZI JOGI ÉS SZAKMAI KERETEK

E fejezetben ismertetjük a Magyarországra vonatkozó kötelezettségeket, elvárásokat, javaslatokat, ajánlásokat, amelyek további részletekkel szolgálnak a gyermeki jogok érvényesítésének és ezen belül a gyermekjóléti ellátásokhoz, szolgáltatásokhoz való hozzáférés biztosításának lehetséges és szükséges formáit illetően.

A Gyermekjogi egyezmény 9. cikke rögzíti a gyermekek jogát ahhoz, hogy a családjukban nevelkedhessenek, hacsak ez nem ellentétes a legjobb (leg-

főbb) érdekeikkel, aminek érvényesülését a szülőkön kívül az államnak is minden módon segítenie kell, megelőző ellátásokkal és szolgáltatásokkal.

Az Európai Unió és az Európa Tanács az e fejezetben részletesen ismertetett programokkal, szakmai támogatással kívánja elősegíteni, hogy a tagállamokban élő gyermekek fejlődési szükségleteit és jogainak érvényesülését a mainál jobban szolgálják az egyes országokban a szakpolitikák, és javuljanak a gyerekek lehetőségei, kiemelten azoké, akik a leginkább veszélyeztetett társadalmi csoportokhoz tartoznak, és mindez járuljon hozzá a gazdasági és társadalmi célok sikeres teljesítéséhez mind tagállami, mind európai szinten. A hátrányos helyzet, szegénység kompenzálását célzó – és a speciális szükségleteket is figyelembe vevő – programok hozzájárulnak a munkaerőpiaci szükségletek kielégítéséhez, a magasabb járulékos- és adóbevételhez, valamint csökkentik az egészségügyi és szociális ellátások iránti igényt, egyebek mellett.

Az Európa Tanács a gyermekek jogairól, valamint a gyermek- és családbarát szociális szolgáltatásokról szóló ajánlása²⁰ gyermekjogi alapelveken nyugszik, és keretet biztosít a tagállamoknak arra, hogy a jogi szabályozást, a szakpolitikákat és a nyújtott ellátások, szolgáltatások minőségét megvizsgálják, megerősítsék, eredményesen hatékonyan együttműködjenek a gyermekek szükségletei kielégítése érdekében, megosszák egymással a tapasztalatokat, és adaptálják az ígéretes programokat. Minden gyermek számára elérhető, megfelelő és a szükségletekhez adaptált ellátásokra és szolgáltatásokra van szükség az ajánlás szerint, három gyermekjogi alapelv alapján: a gyermekek legjobb (legfőbb) érdekeinek megfelelő, a gyermekek részvételhez, valamint védelemhez való jogának érvényesítését szem előtt tartó módon. A gyermekbarát ellátások, szolgáltatások általános feltételei:

- információ és tanácsadás mindenki számára, érthető formában, szükségletei szerint;
- elérhető és megfelelő minőségű szolgáltatások;
- szakmaközi és szervezetek közötti együttműködés;
- szakmai kompetenciákkal rendelkező szakemberek;
- a szakemberek megfelelő felkészítése, szupervíziója és számonkérhetősége;
- titoktartás és a magánélethez való jog tiszteletben tartása.

Az európai uniós ajánlások, stratégiák, programok, támogatások azt célozzák, hogy egyszerre érvényesülhessenek a gyermeki jogi és a gazdasági szempontok. Szerencsés együttállás, hogy a gazdasági szempontú támogatások egyben segítik a gyermeki jogok érvényesítését is, hiszen, ha a gyerekek számára biztosítottak az optimális fejlődésükhöz szükséges ellátások, szolgáltatások, családtámogatások, az hosszútávon eredményesen segíti a gazdasági fejlődést, a közösség jólétét és jóllétét, harmóniát teremtve az egyéni és közösségi érdekek között. Az is egyértelmű, hogy valamennyi közösségi törekvés a megelőzést, korai segítségnyújtást, az alapellátások erősítését, fejlesztését támogatja – elkerülendő a gyerekek családból való kiemelését –, illetve a gyermekvédelmi szakellátás átalakítását célozza: az intézmények kiváltását, a családi ellátások biztosítását, összhangban az EU nemzetközi kötelezettségeivel és saját stratégiájával.²¹ Az Európai Unió eredetileg nem ratifikálhatta a Gyermekjogi Egyezményt, de később a Lisszaboni Szerződésben, majd a Gyermekjogi Stratégiában rögzítették a mind a 27 tagország által ratifikált egyezményből adódó kötelezettségeket. Az ENSZ Fogyatékosággal élő személyek jogairól szóló egyezményét – tekintettel arra, hogy a megváltozott feltételek szerint már regionális szervezetek is csatlakozhatnak, nem csak országok – az Unió 2011-ben ratifikálta.²²

Az Európai Unióban a gyermekek jogait különböző mechanizmusok, többek között az Európai Unió Alapjogi Chartája (továbbiakban: Charta) védi. A Charta, amely a Lisszaboni Szerződéssel 2009-ben vált jogilag kötelezővé, kifejezetten elismeri a gyermekek több alapvető jogát, így a gondoskodáshoz, az oktatáshoz való jogot, valamint a kizsákmányolással, az erőszakkal és a megkülönböztetéssel szembeni védelemhez való jogot. A Charta továbbá a gyermek legjobb (legfőbb) érdekeinek elvét tartja szem előtt, amelynek elsődleges szempontnak kell lennie minden, a gyermekeket érintő kérdésben.

A 2008-as gazdasági válságot követően, 2010-ben elindult Európai Szemeszter egy olyan európai uniós gazdasági keretprogram, amely a közpolitikák jobb összehangolását célozza a tagországokban, a tagállamok közötti eltérések csökkentésével, értékelést és iránymutatást nyújtva a tagállamoknak. 2017 óta az Európai Szemeszter célja a szociális jogok előmozdítása és védelme, többek között a gyermekek szociális jogai érvényesülésének támogatása. A fő cél, hogy 2030-ra 5 millió gyermeket emeljenek ki a szegénységből a 27 tagállamban. Az eredményeket ún. szociális eredménytáblán keresztül értékelik, amelyben a három, gyermekekre vonatkozó mutató: (1) a gyer-

mekszegénység és társadalmi kirekesztés aránya, (2) a 3 évesnél fiatalabb gyermekek száma a gyermekvédelmi szakellátásban, valamint (3) az oktatásból és képzésből korán kikerülők aránya.

Az Európai Szemeszter országjelentései megmutatják, hogy a tagállamok biztosítják-e, hogy a gyermekek jogai prioritást élvezzenek a generációkon átívelő szegénység megszüntetése során, és hogy integrált gyermekvédelmi megközelítést alkalmaznak-e a nemzeti szakpolitikákban. Az országspecifikus ajánlásokban az Európai Bizottság összefoglalja a legfontosabb kihívásokat, az országjelentésekben megfogalmazottak alapján, és ajánlásokat tesz a következő évre. A független civil monitoring keretében végzett értékelés esetleges és részleges; a Eurochild tagszervezetei saját kapacitásaik, szakértelmük alapján tudnak véleményezni, ami jelentősen kihat a kialakított álláspontok megbízhatóságára.

Az Európai Szemeszter elemzéséből kitűnik, hogy a tagországokban a gyermekszegénység elleni erőfeszítések ellenére nincs érdemi változás 2024-ben sem, és a gyermekeknek, családoknak nyújtott ellátások, szolgáltatások nem elégségesek, sem mennyiségi, sem minőségi tekintetben. Bár néhány ország ígéretes reformokat, változtatásokat vezetett be (például Bulgáriában az állampolgárok mentális egészségnek nemzeti programja meghatározta a minimum minőségi szabályokat a gyermekek szociális ellátására vonatkozóan, Görögország példamutató módon vonta be a 3-4 éves gyermekeket a kisgyerekkori napközbeni ellátásokba, Hollandia a minőségi oktatás érdekében tett erőfeszítéseket, figyelembe véve a gyermekek családi körülményeit, erősítve az együttműködést a különböző aktorok között), az alapvető kihívások még mindig jelentősek.

A gyermekszegénység elleni küzdelem, a korai megelőző és segítő támogatások, a kisgyerekkori ellátások, az egészségügy, az oktatás, valamint a gyermekvédelmi szakellátás intézményeinek kiváltása továbbra is kritikus területek maradnak szinte mindenütt. Kiemelhető a mentális problémákkal küzdő gyermekek egészségügyi ellátásának területe, ahol egyre nőnek az igények, miközben a kínálat hagyományosan nagyon szűkös. Bizonyos új kihívást jelentő, illetve fokozott figyelmet érdemlő kérdések, például a digitális biztonság, az éghajlatváltozás, valamint a gyermekek meghallgatáshoz és részvételhez való joga nem kaptak kellő hangsúlyt az idei Európai Szemeszter jelentésben.²³

A 2021-ben elfogadott Gyermekjogi Stratégia és az ezzel egyidejűleg meghirdetett Gyermekgarancia program²⁴ megerősíti az európai közösség elkötelezettségét a gyermeki jogok érvényesítése, a gyerme-

kek jólétének, jóllétének és védelmének biztosítása mellett a saját meglehetősen korlátozott lehetőségei között, tekintve, hogy valamennyi kapcsolódó terület nemzeti hatáskörbe tartozik. E program bevezetésére azért került sor, mert az Európai Bizottság 2013-as ajánlása a gyermekekbe történő befektetésekről²⁵ nem hozott érdemi eredményt, így az Európai Parlament ösztönzőkkel és konkrét cselekvési programokkal kívánta elérni a szükséges tagországi lépések megtételét az inklúzió és az esélyegyenlőség előmozdítása érdekében. A Gyermekgarancia bevezetését megelőzően hatástanulmányok készültek a tényleges helyzet felmérésére a 27 tagországban; kikérték a hat legnagyobb gyermekekkel foglalkozó nemzetközi szervezet véleményét, megkérdezték több mint tízezer gyereket a szükségleteikről, az UNICEF pedig pilot programokat indított hét országban: Bulgáriában, Görögországban, Horvátországban, Németországban, Olaszországban és Spanyolországban.²⁶

A Gyermekgarancia program célkitűzései az alapellátások erősítését és minőségének javítását is szolgálják, a megelőzés és korai támogatás érdekében. Szorgalmazza annak biztosítását, hogy minden szegénység vagy társadalmi kirekesztés által fenyegetett gyermek hozzáférhessen ingyenes és magas színvonalú napközbeni ellátáshoz, az adott intézményben legalább napi egyszeri minőségi étkezéshez, magas színvonalú és hozzáférhető egészségügyi ellátáshoz, beleértve a szűrővizsgálatokat. A ténylegesen ingyenes oktatás biztosítása érdekében el kell érni, hogy a különféle iskolai és tanórán kívüli programok térítésmentesek és hozzáférhetőek legyenek, így a kulturális, a sport- és szabadidőprogramok, a tanuláshoz szükséges eszközök, a felzárkóztatás is. A megfelelő lakhatáshoz való jog érvényesítése és a hajléktalanság megelőzése is a célok között szerepel.

A Gyermekgarancia pontosan körülhatárolja az érintett célcsoportokat is, így elsősorban a családjukon kívül, intézményes ellátásban nevelkedő, a fogyatékkal élő, a kisebbséghez tartozó (elsősorban a roma), a lakhatási szegénységgel sújtott, illetve

a menekült és/vagy a prekárius helyzetű családban élő gyerekeket.

A tagországoknak nemzeti programot kellett bejelenteniük a 2030-ig terjedő időszakra, és évente be kell számolniuk az elért eredményekről, egy nemzeti összekötő személy révén.²⁷

Az Európai Bizottság 2024. április 23-án elfogadta az integrált gyermekvédelmi rendszerek fejlesztéséről és megerősítéséről szóló ajánlását a gyermekek

legjobb (legfőbb) érdekeit szem előtt tartva, az EU Gyermekjogi Stratégiájában vállalt kötelezettségként. Az ajánlás támogatja a tagállamokat gyermekjóléti, gyermekvédelmi rendszereik megerősítésében. A hatóságoknak a kormányzás minden szintjén és a civil társadalomnak valamennyi szektorban együtt kell működniük annak érdekében, hogy koherens és rendszerszintű módon védjék meg a gyermekeket az erőszak minden formájától. Az ajánlás szerint a megelőzésre fókuszáló, integrált gyermekjóléti és -védelmi rendszernek gyermekjogi megközelítésűnek kell lennie, ami a Gyermekjogi egyezmény holisztikus alkalmazását követeli meg. Ez segítheti azoknak az erőfeszítéseknek a megvalósítását, amelyek célkitűzéseikben ugyan komplexek és átfogóak, de alapvetően szektorális megközelítésűek, és így többnyire elkülönülten, töredékesen nyújtanak ellátásokat, szolgáltatásokat a gyermekeknek és családjaiknak.²⁸

Az integrált és átfogó megközelítés megvalósítását ugyancsak elősegítené és a tervezett lépéseket láthatóvá tenné, ha a tagországok gyermekszempontú költségvetést készítenének, ahogyan azt az ENSZ Gyermekjogi Bizottsága 19. számú, Költségvetés a gyermeki jogok érvényesítése érdekében című Átfogó Kommentárja javasolja.²⁹ Ennek értelmében a gyermeki jogok érvényesítését illető állami kötelezettséget szem előtt tartva kell előkészíteni – a gyerekeket is bevonva – a részes államokban a költségvetést, kiemelt figyelemmel a veszélyeztetett helyzetű gyerekekre, akiket a hatékony, eredményes, méltányosságot, esélykiegyenlítést biztosító, átlátható és fenntartható közkiadásokról szóló döntések a leginkább érintenek.

AZ EGYÉNI ÉS KÖZÖSSÉGI ÉRDEKEK ÖSSZEANGOLÁSA

Az alábbiakban szempontok, szakmai érvek és számítások kerülnek bemutatásra annak végiggondolásához, hogy mi a szerepe, felelőssége a családnak, a közösségnek és az államnak a gyermekek optimális fejlődését biztosítandó, figyelembe véve a jogi szabályozást és az ebből fakadó kötelezettségeket, a gyermeknevelés növekvő terheit és a gyermekneveléssel kapcsolatos, ugyancsak növekvő elvárásokat, valamint a közösség szükségleteit.

A jóléti modellekben a gyermeknevelés költségei megoszlanak a családok és a közösség között, országonként eltérő módon.³⁰ A legtöbb európai országban univerzálisan biztosított és ingyenes például a gyermekek számára az egészségügyi ellátás és az alapfokú oktatás, valamint létezik alanyi jogon járó családi pótlék,³¹ részben a gyermeki jogok érvényesítése érdekében, részben annak a felismerésnek az alapján, hogy a gyermekekbe történő közösségi befektetés nagyon jelentős társadalmi, gazdasági haszonnal, magas megtérüléssel is jár, ahogyan ezt az Európai Bizottság 2013-as ajánlásában egyértelművé tette.³²

A gyermekek felnevelésének a költségei egyre magasabbak, nőnek a szülőkkel szembeni elvárások, egyre többféle szükséglet, igény mutatkozik, míg a későbbi sikerekből származó hasznok részben társadalmi szinten jelentkeznek, azzal, hogy a felnövekvő gyermek képes lesz a közteherviseléshez aktívan hozzájárulni.

„A gyermekekbe történő befektetések alulfinanszírozása – jó vagy rossz időkben egyaránt – lassan pusztító, alapvető fejlődési válságot jelent, és ugyanolyan sürgősen kell kezelni, mint a konfliktusokat, a COVID-19 és az éghajlatváltozás okozta összeomlást. Összehangolt és korrekciós célú intézkedésekre van szükség a fejlesztést biztosító szereplők részéről a gyermekekre vonatkozó nemzeti szakpolitikák terén, ha az országok eleget akarnak tenni az ENSZ Gyermekjogi Egyezményében vállalt kötelezettségeiknek, és be akarják váltani a Fenntartható Fejlődési Célok³³ ígéreteit.”³⁴

Az államoknak a gyermekeket nevelők számára jóléti ellátásokat és szolgáltatásokat, a gyermekeknek univerzálisan biztosított ellátásokat (ilyen a családi pótlék vagy legalábbis részben a gyermek-egészségügyi ellátás, a közoktatás), speciális szükségletek ese-

tén pedig célzott vagy speciális szolgáltatásokat (ilyenek például fogyatékosághoz kapcsolódó juttatások, ellátások) kellene nyújtania. A gyermekekbe történő társadalmi-gazdasági befektetések magas szintű megtérülését kutatások és mérések támasztják alá, amelyeket a szakemberek és civilek jól tudnak hasznosítani, ösztönözve a kormányokat, hogy biztosítsák a gyerekek optimális fejlődéséhez szükséges fel-

tételeket.³⁵ Magyar példákkal illusztrálva: a Van Helyed Alapítvány³⁶ megbízásából végzett számítások szerint, ha az állam az élete első 15–20 évében 20–25 millió forinttal támogatná egy-egy gyermek, illetve fiatal életútját, az 280–300 millió forinttal növelné az ország bruttó hazai termékét (GDP-jét) az érintettek felnőttkora során, vagyis a befektetett pénz tíz-tizenötszörösen térülne meg az országnak, a kö-

zösségnek. Ha országosan alkalmaznák az általuk kidolgozott módszertant, a bruttó hazai termék hosszú távon akár 3 százalékkal is növekedhetne. A Bagázs Egyesület³⁷ esélyteremtő programjainak haszna a program indulását követő ötödik év óta meghaladja a kezdeti ráfordításokat, és a haszon évről évre nő. Ami a Bagázs Egyesület befektetéseinek társadalmi megtérülését (Social Return on Investment, SROI) illeti, a következő tíz évben minden egyes forint befektetés 3,27-szeres eredményt hoz a közösség számára, túl az egyéni sikerességen, hasznon.³⁸

A gyermeki jogok érvényesülése szempontjából hátráltató tényező a növekvő mértékű egyenlőtlenség, a gyermekszegénység, a társadalom rosszabbodó mentális egészségi állapota, az online bántalmazás, a környezet romló állapota, az esélyek kiegyenlítésének korlátozott, elégtelen mértékű támogatása. Az Európai Unióban minden negyedik gyermek veszélyeztetett szegénység és társadalmi kirekesztettség szempontjából, ez hozzávetőlegesen 20 millió gyermeket jelent, és ez a szám nem csökkent érdemben az elmúlt években tett erőfeszítések ellenére sem; sőt, több helyen, például Magyarországon, Luxemburgban, Spanyolországban³⁹ növekedett is. Becslések szerint 11 millió gyermek érintett mentális egészséggel összefüggő problémákkal, köztük sokan ellátatlanok; a 15–19 évesek körében a halálozás második legfőbb oka a balesetek után az öngyilkosság, ami jelzi a probléma kiterjedtségét és megoldatlanságát.⁴⁰

Az EU Alapjogi Ügynökségének felmérése nem ad okot optimizmusra, ha áttekintjük a 27 európai uniós tagállam gyermekjóléti és gyermekvédelmi rendszerét

bemutató helyzetjelentést, mivel az derül ki, hogy minden tagállamban – kivétel nélkül – alulfinanszírozott a terület, az ellátások gyakran elégtelenek, késedelmesekek, súlyos a szakemberhiány, és alacsony a szakemberek megbecsültsége. Ez nem ment fel azonban egyetlen országot sem a kötelezettségek teljesítése alól, és még inkább szükségessé teszi annak kihangosítását, hogy a gyermekjogi megközelítésen túl – amely szerint minden megszületett gyermek számára biztosítani kell a boldog és esélyt adó gyermekkort – jelentős gazdasági és politikai érvek is szólnak a gyermekek jólétébe és jóllétébe történő befektetések mellett; figyelembe véve az alacsony születésszám, az elöregedés következményeit, valamint a munkaerőpiaci helyzetet, továbbá a fenntartható fejlődés elveit.⁴¹

A Gyermekjogi Bizottság ajánlásai Magyarország számára egyértelműen állami feladatként határozzák meg az általuk kiemelt teendőket mind az alapellátás, mind pedig a gyermekvédelmi szakellátás területén. „A Bizottság felhívja a Részes Állam figyelmét a következő területekkel kapcsolatos ajánlásokra, amelyekkel kapcsolatban azonnali intézkedések szükségesek: erőszak, beleértve a szexuális erőszakot, a bántalmazást és az elbanyagolást (24. cikk), a családi környezettől megfosztott gyermekek (28. cikk), fogyatékossgal élő gyermekek (30. cikk), serdülőkori egészség (33. cikk), oktatás (37. cikk) valamint menedékkérő, menekült és migráns gyermekek (40. cikk).”⁴²

A Gyermekjogi Bizottság fent hivatkozott, legutóbbi zárószövevényeiben sürgette a magyar kormányt, hogy – a már korábbi ajánlásokban is megfogalmazottak szerint – átfogó programokkal, megfelelő támogatásokkal segítse az integrációt, különös tekintettel a fogyatékossgal élő gyermekeket nevelő családokra, és biztosítsa, hogy ne emeljenek ki gyermekeket anyagi nehézségek miatt a családjukból. A válsághelyzetben lévő várandós nőket segíteni kell, hogy a gyermekeik ne kerüljenek szakellátásba, és fokozatosan fel kell számolni a babamentő inkubátor programot (vagyis a legalizált gyermekelhagyást).⁴³ Biztosítani kell a hozzáférést minden gyermek számára a megfelelő, gyermekbarát egészségügyi ellátásokhoz – kiemelten a serdülőket, a mentális problémákkal küzdőket, a reprodukzív szolgáltatásokat igénylők számára –, és kezelni kell, meg kell előzni bizonyos aggasztó jelenségeket: a serdülőkori terhességek magas számát, a gyerekkori dohányzást, alkohol- és drogfogyasztást. A kormánynak erőfeszítéseket kell tennie a szegénység felszámolása érdekében, kiemelt figyelemmel a roma gyermekekre és a hátrányos helyzetű településen élőkre. A Bizottság továbbá komoly aggodalmának adott hangot az oktatás te-

riületén az állami iskolák egyházi szervezeteknek történő átadása miatt, illetve sürgette a kormányt, hogy tegyen lépéseket a korai iskolaelhagyás, a roma gyermekeket érintő szegregáció, az iskolai erőszak jelenségének visszaszorítására, és biztosítson védelmet a gyermekeknek a lelki és fizikai bántalmazással szemben.⁴⁴

Az EU Európai Szemeszter országspecifikus ajánlásai Magyarország esetében a gyermekszegénység elleni küzdelem és a regionális egyenlőtlenségek elleni erőfeszítések elégtelenségét, az iskolai esélyegyenlőtlenségeket, a szegregáció növekvő mértékét, az oktatás eredményességének növelési szükségességét, a lakhatási nehézségeket, a korai iskolaelhagyás mértékét, az intézménykiváltások elégtelenségét a szakellátott gyerekek számára, a kisebbségekhez tartozó roma és menekült, bevándorolt gyerekek kiemelt veszélyeztetettségét, a szegénységgel és társadalmi kirekesztettséggel való

fenyegetettséget emelik ki, hangsúlyozva, hogy a szociális transzferek kiegyenlítő hatása elégtelen. Ugyanakkor a „Felzárkózó települések”⁴⁵ programról, valamint a bölcsődei ellátás fejlesztéséről mint jó kezdeményezésről tesznek említést az ajánlásokban.⁴⁶

A Gyermekgarancia program hazai végrehajtásának eredményei lehetőséget adnak az abban prioritásként megfogalmazott ellátások áttekintéséhez.⁴⁷ Ennek alapján megállapítható, hogy a bölcsődei férőhelyek bővítése ellenére nagyok a területi egyenlőtlenségek, és a 0–3 éves gyermekek 16,8% számára van csak elegendő hely, ami egyrészt nehezíti, akadályozza az érintett nők munkavállalását, nem erősíti a korai inklúziót, a fejlődési lemaradások megelőzését, és több mint 3000 gyermek elutasítását jelent a férőhelyhiány miatt.⁴⁸

A kötelező óvodáztatás miatt ugyan minden gyermek számára elérhető és ingyenes ez a nevelési-ellátási forma, azonban ezen a téren ugyancsak nagyok a területi egyenlőtlenségek, az intézményekben gyakori a zsúfoltság, gyakran szegényesek a tárgyi feltételek; a rendszert növekvő szegregáció, az inklúzió hiánya vagy nehezítettsége is jellemzi. Az óvodapedagógusok és más dolgozók krónikus hiánya nem csökkenti, hanem esetenként növeli a hátrányokat. A végrehajtott jogszabály-módosítások erőteljesen gyengítik a gyermekek ellátásának szakszerűségét és minőségét, a szakmai feltételek gyengítése nem segíti a gyermekek jogainak és jóllétének biztosítását.⁴⁹

Az oktatás ingyenessége formailag biztosított ugyan, de a gyakorlatban egyáltalán nem, mivel a közoktatásban az addicionális költségek emelkedő és kiterjedt volta sok gyermek számára elérhetetlenné

teszi a lehetőségek igénybevételét, és akadályozza a mindennapi iskolai munkát is. Ezt erősíti a növekvő mértékű szegregáció és kirekesztés, az egyházi és magánintézmények egyértelmű szerepe a társadalmi különbségek további növekedésében, az esélykiegyenlítés lehetőségének csökkenésében.⁵⁰ A lakhatási szegénységet, a hajléktalansággal való fenyegetettséget nem csökkentik a kizárólag biztos munkahellyel és magas jövedelemmel rendelkezők számára elérhető ösztönzők, lakhatási és családtámogatások.⁵¹

A GYERMEKNEVELÉS KÖZVETLEN ÉS KÖZVETETT KÖLTSÉGEI

Az alábbiakban bemutatom, hogy a gyermeknevelés növekvő költségei ellenére az állami kötelezettségvállalás nem nő, és a bármilyen okból speciális szükségletű gyermekek, illetve a nagycsaládok esetében a gyermekek gondozásával, nevelésével kapcsolatos kiadások még fokozottabb megterhelést jelentenek, ami értelemszerűen csökkenti az esélykiegyenlítés és így a gyermeki jogok érvényesülését is. A nevelés-gondozás költségeinek becsült mértékét összevetjük a rendelkezésre álló juttatások és szolgáltatások lehetőségeivel. Amennyiben a gyermekeket közjóságnak tekintjük, és az a cél, hogy felnőtté válva minél inkább szolgálják saját boldogulásuk mellett a közjót, akkor – ahogyan ezt fentebb is igyekeztünk alátámasztani –, az államnak fokozott szerepet kell vállalnia abban, hogy ne a családok – anyagi és egyéb tekintetben vett – lehetőségei determinálják a gyerekek jólétét és jólétét.

A jóléti államokban a gyermek, illetve a jövőbeni közteherviselési képessége közjóság.⁵² A gyermeknevelés költségei döntően egyéni, családi kiadások, míg a hasznok részben egyéni, családi, részben társadalmi szinten jelentkeznek. A gyermeknevelés költségeinek mérlegelésekor a gyermek a jóléti rendszerekben abban az értelemben közjóság, hogy a rá –mint jövőbeni adófizetőre – költött pénz befektetést jelent a társadalom majdani jobbításába. A társadalom, a gyermeket nevelőknek nyújtott jóléti ellátások és szolgáltatások (családtámogatások, oktatási és gyermek-egészségügyi kiadások) révén, részben átvállalja, kiegészíti az egyéni költségeket. A rendelkezésre álló számítások alapján az egyenleg negatív, és ez az alacsony jövedelmű vagy speciális szükségletű családokat fokozottan nehéz helyzetbe hozza, különös

tekintettel arra, hogy a juttatásokra esetükben nagyobb szükség lenne, a szolgáltatások pedig sokszor nem elérhetőek – még pénzért sem – és elégtelenek.⁵³

Egy gyermek felnevelésének a költségei rendkívül magasak, és gyorsan növekednek, részben az árak emelkedése, részben pedig a gondozással, neveléssel kapcsolatos elvárások egyre magasabbá válása okán. A gyermekgondozás és -nevelés családi költségei többféle elemből állnak: a gyermekek közvetlen fogyasztása, a gyermekekkel kapcsolatos egyéb kiadások, a gyermeknevelésre fordított háztartási munka, az anya, illetve a szülők kieső jövedelme, továbbá az anya, illetve a szülők esetleges humántőke-vesztése, ami alacsonyabb életpálya-jövedelemben mutatható ki. Kiszámítható az állami hozzájárulás mértéke is, ami részben kompenzálja, kiegészíti a családi költségeket, ráfordításokat.⁵⁴ A tényleges költségek – ha nem tekintjük a nem pénzbeli vagy közvetett ráfordításokat – is rendkívül magasak, és sok család számára teljesíthetetlenek. Egy hozzávetőleges és átlagosnak tekinthető becslés szerint egy gyermek felnevelése legalább 20 millió forintos kiadást jelent az élet első 18 évében 2024-es árakon, amihez nem vették számításba a lakhatás, a speciális egészségügyi ellátások, a nyaralás, a sportolás vagy a különórák költségét. Ez így is évi több mint egymillió forintot, havi bontásban majd százezer forintot jelent gyermekenként.⁵⁵ Átlagosan két gyermekkel számolva, tekintetbe véve a hazai jövedelmi viszonyokat, ez a kalkuláció érthetővé teszi, hogy miért nem csak a legalacsonyabb státuszú, illetve egyszülős, hátrányos helyzetű családokban okoz komoly nehézségeket a megélhetés, a gyermekek megfelelő ellátása, továbbá részben nyilvánvaló magyarázattal szolgál az alacsony és egyre csökkenő születésszámra is.

A KSH kimutatása szerint 2024-ben egy egyszülős családban, egy vagy több gyermek esetében 120 ezer forint egy főre eső jövedelem nagyon szűkös, míg 217 ezer forint átlagos életszínvonalat tesz lehetővé. Két felnőtt és két gyermek esetében ez 96, illetve 170 ezer forintra mérséklődik, míg három vagy több gyermek esetében 80, illetve 135 ezer forintot tesz ki ugyanez. Ehhez képest a hazai jövedelmi adatok szerint a havi nettó átlagjövedelem nem éri el a gyermekes családok körének nagy részében a szűkös megélhetéshez szükséges mértéket, még az érvényesíthető adókedvezményeket beszámítva sem.⁵⁶ A 2020-as adatok szerint ebbe a körbe tartozik a

nagycsaládosok 23,7%-a, az egyszülős háztartások 37,7%-a, a legelső jövedelmi ötödben pedig 73,1% a szegénységgel és kirekesztődéssel veszélyeztetettek aránya. A regionális különbségek is nőttek: Észak-Magyarországon 28,1%, Dél-Dunántúlon 24,9%, Észak-Alföldön 25% a megélhetési nehézséggel szembesülők aránya, míg Budapesten 13,6%, a Közép-Dunántúlon pedig 5,5% ez az arány. A szociális transferek országosan egy harmaddal csökkentik a veszélyeztetettek körét.⁵⁷

A családi pótlék (2016 óta az elnevezése nevelési és iskoláztatási támogatás) összege nem változott 2008 óta; 12 200 és 25 300 forint közötti összegről van szó, a családi helyzettől, a gyermekek számától és a speciális szükségletektől függően, ami – figyelembe véve a fent vázolt költségeket –, csak töredékét jelenti a gyermeknevelési, -gondozási kiadásoknak.⁵⁸

A veszélyeztetett gyermekek száma akkor, amikor e kategória tekintetében utoljára adatot rögzítettek, 2015 végén, 135 980 fő volt, ami a meghatározás és a besorolás esetlegességét tekintve nem nyújt érdemi fogódzót. Az új meghatározás szerinti besorolás alapján hátrányos helyzetűnek tekintett gyermekek száma 81 354 fő, míg a halmozottan hátrányos helyzetű gyermekek száma 81 121 fő volt a 2023 december 31.-i adatok szerint.

A hátrányos helyzet megállapításához feltétel a szülők alacsony iskolai végzettsége, alacsony intenzitású foglalkoztatottsága, a család elégtelen lakókörnyezete, illetve ezek kombinációja – mindez a veszélyeztetettség megállapításához is ami adhat némi, de nem elégséges támpontot, hiszen az utóbbinak a hátrányos helyzet nyilvánvalóan csak az egyik lehetséges, de nem szükséges eleme. Az új besorolás szerint sem csökkent az elmúlt évtizedben a valamilyen okból ténylegesen veszélyeztetett gyermekek száma, annak ellenére, hogy a gyermekszám csökkent, és a statisztikák hangsúlyozottan a megállapított hátrányokat tudják csak rögzíteni, amelyek korántsem fedik le a veszélyeztetettség okainak teljes körét, ahogyan az is egyértelmű, hogy a hátrányos helyzet tényezőinek megléte nem feltétlenül jelent veszélyeztetést.⁵⁹ Amint egy szociológiai tanulmány megállapítja: „A társadalmi egyenlőtlenségek újratemlődésének különösen elszomorító mechanizmusa, hogy a szegény, iskolázatlan, hátrányos társadalmi csoportokhoz tartozó anyák már a várandósságuk ideje alatt átörökítik hátrányaik egy részét a következő generációra.”⁶⁰

A gyermekek és családok támogatását a Gyvt. 2016. január 1-től hatályos módosítása értelmében a gyermekjóléti szolgáltatás, valamint az 1993. évi III.

törvény (Sztv.) hatálya alá tartozó családsegítés új szervezeti struktúrával és feladatmegosztással, család- és gyermekjóléti szolgáltatásként látja el. Változott a szolgáltatások tartalma, valamint változtak az igénybevétel feltételei és formái, ennek következtében az adatszolgáltatás módja is alapvetően megváltozott – de alapvetően nem javult. A szervezeti változtatások célja a szakmai munka erősítése és a korlátozott számú szakember kapacitásának jobb kihasználása volt, de ezzel a kistélepeleéseken élőkől még távolabb kerültek az ellátások, és a személyes találkozásokkal járó ügyintézés helyett nőtt a dokumentumok alapján történő hivatali, hatósági döntések száma.

A Gyvt. 68. § (1) bekezdése alapján: „Ha a szülő vagy más törvényes képviselő a gyermek veszélyeztetettségét az alapellátások önkéntes igénybevételével megszüntetni nem tudja, vagy nem akarja, de alaposan feltételezhető, hogy segítséggel a gyermek fejlődése a családi környezetben mégis biztosítható, a gyámhatóság a gyermeket védelembe veszi.” A védelembe vett kiskorúak száma jelentősen növekedett, míg 2000-ben 11 757 fő, addig 2023-ban már 29 910 fő volt védelembe vettként nyilvántartva.⁶¹ Kutatások, elemzések hiányában csak vélelmezni lehet e növekedés okát (miközben a gyermekszám csökkenése): bizonyosan szerepet játszhat, a korábbinál határozottabb és eredményesebb felderítése a gyerekek súlyos veszélyeztettségének, de jelezheti a megnövekedett szám a szolgáltatások és ellátások elégtelenségét, hiányát is, illetve azt a tendenciát, hogy a segítségnyújtás helyett inkább kötelező intézkedéseket alkalmaznak a családokkal szemben (ami többnyire hatástalan).

Magyarországon a család- és gyermekjóléti szolgáltatások 715 szervezeti egységben, 672 településen működnek, 3100 foglalkoztatottal, 170 858 önkéntesen együttműködő és 245 257 kötelezett ellátásával; család-és gyermekjóléti központ 203 helyen működik 3271 fővel, akik 132 355 ügyet láttak el 2023-ban teljes- és részmunkaidőben.⁶² Ez, figyelembe véve a veszélyeztetett és védelembe vett ismert esetek számát, valamint a rendelkezésre álló szolgáltatások, lehetőségek igen korlátozott lehetőségeit, rendkívül nagy leterheltséget jelent, többnyire csak tűzoltásra ad esélyt. Figyelembe véve, hogy Magyarországon 3155 település van, kérdéses, hogy a szolgáltatók eloszlása, elérhetősége, illetve az általuk végzett munka – beleértve a gyermekek, családok megismerését, elérését – megfelelő-e, eredményes-e, és ha nem, mit lehetne, kellene tenni annak érdekében, hogy javuljon.

Ugyancsak az alapellátások körébe tartoznak a három év alatti gyermekeknek és szüleiknek elvileg napközbeni szolgáltatásokat biztosító Biztos Kezdet Gyerekházak,⁶³ amelyek 181 hátrányos helyzetű kistérségen és Budapesten egy helyen működnek, összesen 2425 gyereket fogadtak, 2192 családból, nagyon szűkös feltételek mellett.⁶⁴ A 180 Tanoda⁶⁵ pedig 3736 családból 5409 gyermeknek tudott segítséget nyújtani 2023-ban,⁶⁶ amely számok bizonyosan nem tükrözik a tényleges szükségleteket, és eredményességükről, hatékonyságükről ugyancsak nélkülözük az érdemi értékeléseket.

A súlyos krízishelyzetbe került gyermekeknek, illetve családoknak átmeneti, alapellátás keretében támogatást nyújtó átmeneti intézmények kapacitása nagyon szűkös, és működésükkel kapcsolatosan ugyancsak sokféle nehézség merül fel. Helyettes szülőknél 314 gyermeket tudtak elhelyezni, a gyermekek átmeneti otthonaiban 382 férőhelyen 783 gyermeket, a családok átmeneti otthonaiban 4400 férőhelyen 6871 gyermeket és 1463 szülőt láttak el a 2023-as év folyamán.⁶⁷

ÖSSZEFOGLALÁS

A fenti adatok részletes elemzésére területi korlátok miatt nincs mód, de így is megállapítható, hogy a gyermekek és családok számára rendelkezésre álló lehetőségek köre az alapellátások tekintetében nagyon szűk Magyarországon, a szolgáltatások minősége változó, és az ellátórendszer nem tud megfelelni annak az elvárásnak, miszerint integrált, komplex szemléletű, együttműködésen, összehangoltságon alapuló lehetőségeket kellene nyújtani annak érdekében, hogy a gyerekek jogai érvényesíthetők legyenek, fejlődési szükségleteik optimális biztosításához álljanak rendelkezésre azok az alapellátások, szolgáltatások, amelyek biztosíthatnák az örömteli gyermekkor és a későbbi sikeres felnőttkort.

A hazai és nemzetközi jogi keretek, szakmai ajánlások, programok meghatározzák azokat a feladatokat és kötelezettségeket, amelyeknek a mindenkori kormányoknak meg kellene felelnie annak érdekében, hogy minden megszületett gyermek esélyt kapjon egy örömteli és a fejlődését támogató gyermekkorra, a későbbiekben pedig produktív felnőttkorra. Egy integrált megközelítésű, holisztikus szemléletű szakpolitika-rendszer figyelembe veszi az egyéni szükségleteket, és gyermekközpontú megközelítéssel tervezi az erőforrások elérhetővé tételét, felhagyva a szektorális megosztottsággal, vagyis a „gyerekekkel megy a pénz”, nem az egyes ágazatokhoz kerül.

Szükség van szakmai és társadalmi vitákra, majd pedig egyértelmű megállapodásra arról, hogy mikép-

pen oszlik meg a felelősség az állam, a közösség, a családok és az egyének között a gyermekek jólétének és jóllétének biztosítását illetően; hogy milyen következményei vannak annak, ha az állam, az intézményfenntartók vagy maguk az intézmények, ellátást nyújtók nem teljesítik a törvényben előírt szakmai feladataikat, és ki, milyen módon kárpótolja a családokat és a gyermekeket az elszenvedett károkért, az elmaradt támogatásért.

JEGYZETEK

1. Az EU Gyermekjogi Stratégiája, https://ec.europa.eu/info/law/better-regulation/have-your-say/initiatives/12454-Delivering-for-children-an-EU-strategy-on-the-rights-of-the-child/public-consultation_hu.
2. 1991. évi LXIV. törvény a Gyermek jogairól szóló, New Yorkban, 1989. november 20-án kelt Egyezmény kihirdetéséről.
3. ENSZ Gyermekjogi Bizottsága: Magyarország hatodik időszakos jelentésére vonatkozó zárószövevények, 2020, <https://unicef.hu/ezt-tesszük-itthon/gyermekjogi-koalicio/ensz-gyermekjogi-bizottsaga-magyarorszag-hatodik-idoszakos-jelentesere-vonatkozó-zaró-eszrevetele>.
4. Nemzeti Család és Szociálpolitikai Intézet: Gyermekjóléti alap-és gyermekvédelmi szakellátás, 2011, 10, http://www.ncsszi.hu/tamop-5_4_1-08/_i_-piller---szabalyozas/gyermekjoleti-alap--es-gyermekvedelmi-szakellatas.
5. 40/2018. (XII. 4.) EMMI rendelet a gyermekek esély-növelő szolgáltatásainak szakmai feladatairól és működésük feltételeiről.
6. 1997. évi XXXI. törvény a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról. Értelmező rendelkezések, II. fejezet: Alapvető jogok és köteleességek Gyermeki jogok, 6. § 1–7. pont.
7. 15/1998. (IV. 30.) NM rendelet a személyes gondoskodást nyújtó gyermekjóléti, gyermekvédelmi intézmények, valamint személyek szakmai feladatairól és működésük feltételeiről; 30/2024(VIII.23) BM rendelet egyes gyermekvédelmi és szociális tárgyú miniszteri rendeletek módosításáról, 2. §; „Veszélyeztetettséget észlelő és jelző rendszer” –30/2024. (VII. 23.) BM rendelet egyes gyermekvédelmi és szociális tárgyú miniszteri rendeletek módosításáról; Család- és gyermekjóléti szolgáltatások szakmai szabályozó dokumentumai: <https://szocialisportal.hu/csalad-es-gyermekjoleti-szolgaltatasok-szakmai-szabalyzo-dokumentumai>.
8. 1991. évi LXIV. törvény, 3. § és 18. §.
9. Magyar Nemzeti Felzárkózási Stratégia 2030, <https://kormany.hu/dokumentumtar/magyar-nemzeti-tarsadalmi-felzarkozasi-strategia-2030>.

10. Nemzeti Ifjúsági Stratégia 2009–2024, <https://emmiugyfelszolgalat.gov.hu/ifjusagugy/nemzeti-ifjusagi/nemzeti-ifjusagi-strategia>.
11. 47/2007. (V. 31.) OGY határozat a „Legyen jobb a gyermekeknek!” Nemzeti Stratégiáról, 2007–2032.
12. 1228/2022. (IV. 14.) Korm. határozat az emberkereskedelem elleni küzdelemlről szóló 2020–2023 közötti nemzeti stratégia végrehajtását szolgáló, 2022–2023 közötti időszakban végrehajtandó intézkedési tervről.
13. A Nemzeti Egészségbiztosítási Alapkezelő (NEAK) legfrissebb (2025. január) adatai szerint országosan 940 háziorvosi praxis betöltetlen. A legrosszabb helyzet Pest vármegyében van, ahol 247, Budapesten pedig 191 praxis ellátatlan. Az üres praxisok többsége apró falvakban van, összesen mintegy 534 ezer lakost, azaz az ország népességének 5,6 százalékát érinti ez a probléma. Lásd még: Központi Statisztikai Hivatal 4.1.1.7 Háziorvosok és házi gyermekorvosok, https://www.ksh.hu/stadat_files/ege/hu/ege0007.html.
14. 2023-ban 339 betöltetlen védőnői állást tartottak nyilván, míg a védőnők negyede többen dolgozott az előírtnál, a helyettesítések okán is. 2000 óta felére csökkent (4,1-ről) a várandós nőknél tett látogatások száma. Forrás: 4.1.1.8.Védőnők, Központi Statisztikai Hivatal, https://www.ksh.hu/stadat_files/ege/hu/ege0008.html.
15. Magyarországon a pszichiáter 2012 óta hiányszakmának számít. Az Állami Egészségügyi Ellátó Központ 2018-as jelentése 1269 felnőtt- és 172 gyermekpszichiátert tartott számon az érvényes működési nyilvántartások alapján. Az Eurostat 2018-as adatai szerint hazánkban 100 000 pszichiátriai betegre 15 orvos jut, amivel az európai országok mezőnyének alsó harmadában helyezkedünk el. A szakemberek azon töredéke, aki pszichiátriai gondozásban dolgozik, évente körülbelül 154 000 felnőttet és 16 000 kiskorút lát el. Az előbbieknél a százezer főre jutó esetek száma, utóbbiaknál az új esetek száma az, ami jelenleg is növekszik. Lásd: KSH Pszichiátriai gondozókban gondozottak, https://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_eves/i_ege0027.html; 168.hu: Gyermekpszichiátria: ugrásszerűen megnőtt az esetek száma, hónapos várólisták vannak, 168 óra, 2024. október 1, <https://168.hu/életmod/gyerek-mentalis-allapot-281687>.
16. A 672 településen 715 telephellyel működő, 3150 főt foglalkoztató gyermekjóléti szolgálatok 2023-ban összesen 426 115 regisztrált igénybe vevőt láttak el, akik közül 245 257 fő kötelezés alapján vette igénybe a szolgálatokat, míg 170 858 fő együttműködési megállapodás keretében. (Központi Statisztikai Hivatal, 25.1.1.11. A család- és gyermekjóléti szolgáltatások https://www.ksh.hu/stadat_files/szo/hu/szo0012.html). Ez 135 fő ellátását jelenti egy alkalmazottra számítva, ami nem mutatja sem a szakemberek leterheltségének mértékét, sem a nyújtott szolgáltatások mennyiségét és minőségét, ahogyan eredményességét, hatékonyságát sem. Ugyancsak nem ismert, hogy a 203 család- és gyermekjóléti központ 3271 fővel hogyan tudott megfelelni esetmenedzseri feladatainak. „Különösen magas (247 szolgálat, a szolgálatok 34%-a) az un. egyszemélyes szolgálatok száma, ez esetekben a település teljes családsegítői és gyermekjóléti feladata egyetlen szakemberre terhelődik, szakmai támogatást az illetékes család- és gyermekjóléti központ biztosít” – Család- és gyermekjóléti szolgálat és központ, Szocokos, 2024. december 9., <https://tamogato.web.hu/csalad-es-gyermekjoleti-szolgalat-es-kozpont/>.
17. ILO: Munka és család, a gondoskodás módja a megosztás! https://www.ilo.org/sites/default/files/wcmsp5/groups/public/@dgreports/@gender/documents/publication/wcms_120438.pdf.
18. Erőforrásokat a megelőzésre és az alapellátásra – az Ombudsman a gyermekek családból való elsődlegesen anyagi okokból történő kiemelések gyakorlatáról, <https://www.ajbh.hu/-/eroforrasokat-a-megelozesre-es-az-alapellatasra-az-ombudsman-a-gyermek-csaladbol-valo-elsodlegesen-anyagi-okbol-torteno-kiemelések-gyakorlatarol>.
19. Dominic RICHARDSON – David HARRIS – Sophie MACKINDER – John HUDSON: *Too Little, Too Late: An assessment of public spending on children by age in 84 countries*, Florence, UNICEF Innocenti, 2023, 44, <https://www.unicef.org/innocenti/reports/too-little-too-late>.
20. Recommendation CM/Rec(2011)12 of the Committee of Ministers to member states on children’s rights and social services friendly to children and families, 2011. november 16., <https://rm.coe.int/168046ccea>.
21. Az intézményi ellátásról a közösségi ellátásra való áttérésre vonatkozó közös európai útmutató: Útmutatás a gyerekek, a fogyatékossgal élő személyek, a mentális problémákkal élő személyek és az idősek intézményi ellátásáról a családi és közösségi alternatívákra való tartós áttérés végrehajtásáról és elősegítéséről, 2012. november, <https://deinstitutionalisation.com/wp-content/uploads/2018/04/common-european-guidelines-hungarian-version.pdf>.
22. Press release: EU Ratifies UN Convention on disability rights, 2011. január 5., https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_11_4.
23. Eurochild: European Semester Country Reports and Recommendations, 2024. <https://eurochild.org/uploads/2024/05/European-Semester-Sub-report-2024.pdf>.
24. Az EU Gyermekjogi Stratégiája és az európai gyermekgarancia, <https://eur-lex.europa.eu/HU/legal-content/>

- summary/eu-strategy-on-the-rights-of-the-child-and-the-european-child-guarantee.html*; MÁTÉ Olga: Gyermekgarancia, *Infójegyzet*, 2021/31. 2021. május 14., https://www.parlament.hu/documents/10181/39233854/Infójegyzet_2021_31_Gyermekgarancia.pdf/7b04664d-bf42-2e4d-5a31-04a7c3d5632d?t=1620914026929.
25. Európai Bizottság: Investing in children: breaking the cycle of disadvantage, 2013. <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1060&langId=en>.
26. Press release: European Commission and UNICEF launch pilot programme in 7 Member States to break the cycle of child poverty and social exclusion, „Child Guarantee” to introduce innovative approaches to national budgeting and planning, 2020. október 8., <https://www.unicef.org/eu/press-releases/european-commission-and-unicef-launch-pilot-programme-7-member-states-break-cycle>; Phase III of the European Child Guarantee, 2022. április, [https://www.unicef.org/croatia/media/10846/file/Programmatic%20Update%20on%20Phase%20III%20of%20the%20European%20Child%20Guarantee%20\(April%202022\).pdf](https://www.unicef.org/croatia/media/10846/file/Programmatic%20Update%20on%20Phase%20III%20of%20the%20European%20Child%20Guarantee%20(April%202022).pdf).
27. A gyermekek jogainak garanciáit biztosító nemzeti cselekvési terv 2030, <https://cdn.kormany.hu/uploads/document/8/87/870/870c9c19948a487e40d5d1b5b674c65ed1f66889.pdf>; European Child Guarantee: [https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1428&langId=en#:~:text=The%20objective%20of%20the%20European,healthcare,Access for children in need to European Child Guarantee, https://ec.europa.eu/social/main.jsp?langId=en&catId=750&furtherNews=yes&newsId=10660](https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1428&langId=en#:~:text=The%20objective%20of%20the%20European,healthcare,Access%20for%20children%20in%20need%20to%20European%20Child%20Guarantee,https://ec.europa.eu/social/main.jsp?langId=en&catId=750&furtherNews=yes&newsId=10660).
28. Európai Bizottság: 10 principles for integrated child protection systems, https://commission.europa.eu/system/files/2022-12/10_principles_for_integrated_child_protection_systems_en.pdf.
29. UN Committee on the Rights of the Child: General Comment No.19 (2016) on public budgeting for the realization of children’s rights, Article . 4, <https://www.ohchr.org/en/documents/general-comments-and-recommendations/general-comment-no-19-2016-public-budgeting>.
30. GÁBOS András – GÁL Róbert Iván – KELLER Tamás: A gyermeknevelés költségei és a társadalmi kompenzáció, TÁRKI, 2007, <https://www.tarki.hu/adatbank-h/kutjel/pdf/b003.pdf>.
31. Harriet CHURCHILL – Carmel DEVANEY – Angela ABELA: Promoting child welfare and supporting families in Europe: Multi-dimensional conceptual and developmental frameworks for national family support systems, *Children and Youth Services review*, 2024, 107679, <https://doi.org/10.1016/j.chilyouth.2024.107679>.
32. Európai Bizottság (25. vj.).
33. ENSZ: Fenntartható fejlődési célok, https://unis.unvienna.org/unis/hu/topics/sustainable_development_goals.html.
34. RICHARDSON–David HARRIS–MACKINDER–HUDSON (19. vj.).
35. Eurochild: Childonomics, 2020. november 12., <https://eurochild.org/initiative/childonomics/>.
36. Van Helyed Alapítvány: <https://vanhelyed.org>.
37. Bagázs Közhasznú Egyesület: <https://bagazs.org>.
38. Bagázs Közhasznú Egyesület: Így lesz apró befektetésből hatalmas társadalmi haszon, <https://bagazs.org/apro-befektetesbol-hatalmas-haszon>.
39. Eurostat: Children at risk of poverty or social exclusion, Statistics Explained, https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Children_at_risk_of_poverty_or_social_exclusion.
40. UNICEF: State of Children in the European Union 2024: Addressing the needs and rights of the EU’s youngest generation, 2024, <https://www.unicef.org/eu/stories/state-children-european-union-2024>.
41. EU FRA: Mapping Child Protection Systems – Data file (data from 2014 and 2023), <https://fra.europa.eu/en/publication/2024/mapping-child-protection-systems-eu-update-2023>.
42. ENSZ Gyermekjogi Bizottsága (3. vj.).
43. 2005. évi XXII. törvény az egészségügyi intézmény által működtetett inkubátorban elhelyezett újszülöttek érdekében egyes törvények módosításáról. Lásd részletesen a kérdésről: HERCZOG Mária: Jog az élethez, családnak, identitáshoz – kinek, hogyan? in *Egy jobb világot hátrahagyni*, szerk. FINSZTER Géza – KÓHALMI László – VÉGH Zsuzsanna, Pécs, Pécsi Egyetem Állam és Jogtudományi Kar, 2016, 270–282; Gyermekjogi Civil Koalíció: A gyermekjogok helyzete Magyarországon (2014–2019), Alternatív jelentés az ENSZ Gyermekjogi Egyezményének hazai végrehajtásáról, 44, https://gyermekjogiejegyzemeny.hu/wp-content/uploads/2020/04/2019.-alternativ_civil_jelentes_magyar.pdf.
44. Ezen ajánlást bizonyosan ki lehet terjeszteni a jelenlegi súlyos krízist mutató jelenséggel, a kórházi osztályokon rekedő újszülöttek és fiatal csecsemők ügyével, mely probléma gyökerei azonosak az elhagyott csecsemőkével. Lásd erről: Gyermekjogi Civil Koalíció: Nyilatkozat a 3 év alatti kisgyerekek elhelyezéséről, Budapest, 2023. november 3., <https://gyermekjogicivilkoalicio.hu/aktualis/nyilatkozat-a-3-ev-alatti-gyerekek-elhelyezeserol/>.
45. Felzárkózó települések: <https://fete.hu>.
46. Eurochild: 2024 European Semester Spring Package, An underutilised opportunity to strengthen the EU’s future through the protection and advancement of children’s rights, <https://eurochild.org/resource/2024-european-semester-spring-package/>.
47. GÁBOS András – TOMKA Zsófia: Rászoruló gyermekek hozzáférése az európaigyermekegarancia által lefedett szolgáltatásokhoz Magyarországon [prezentáció a

- „Legyen jobb a gyermekeknek!” Nemzeti Stratégia Értékelő Bizottság ülésén, 2023. november 15.], <https://szocialisportal.hu/wp-content/uploads/2023/12/6.-sz.-melleklet.pdf>; GÁBOS András – TOMKA Zsófia: Access for children in need to the key services covered by the European Child Guarantee – Hungary. European Social Policy Analysis Network, Brussels, European Commission, 2023. (A jelentés a European Social Policy Analysis Network (ESPAN) keretében, az Európai Bizottság számára készült.)
48. Központi Statisztikai Hivatal: 25.1.2.2. Bölcsődei ellátást nyújtók adatai (bölcsőde, minibölcsőde, munkahelyi bölcsőde, családi bölcsőde) vármegye és régió szerint, 2024. május 31., https://www.ksh.hu/stadat_files/szo/hu/szo0040.html.
  49. PETRÓCZI Gábor: Változások az óvodai feladatellátásban, 2023. július 2., <https://petroczigabor.hu/2023/07/02/valtozasok-az-ovodai-feladatellatasban/>.
  50. FEJES József Balázs: Én vétkem. Helyzetkép az oktatási szegregációról, in *Én vétkem. Helyzetkép az oktatási szegregációról*, szerk. FEJES József Balázs – SZÜCS Norbert, Szeged, Motiváció Oktatási Egyesület, 2018, https://www.academia.edu/36640965/Én_vétkem_Helyzetkép_az_oktatási_szegregációról. Lásd továbbá ehhez: ERCSE Kriszta: Az egyházi fenntartású iskolák és a szelekció, szegregáció kapcsolata, *Iskolakultúra*, 2019/7, 50–72, <https://doi.org/10.14232/ISKKULT.2019.7.50>; HERMANN Zoltán – KERTESI Gábor – VARGA Júlia: A teszteredmények társadalmi egyenlőtlensége és az általános iskolai szegregáció, *Közgazdasági Szemle*, 2024/4, 353–378, <https://doi.org/10.18414/KSZ.2024.4.353>.
  51. PALKÓ István: Családtámogatások 2024: nagy változások, részletek és tudnivalók a CSOK, a babaváró és a hitelelengedés frontján, *Portfolio.hu*, 2024. január 8., <https://www.portfolio.hu/bank/20240108/csaladtamogatások-2024-nagy-valtozasok-reszletek-es-tudnivalok-acsook-a-babavaro-es-a-hitelelengedes-frontjan-661515>.
  52. GÁBOS András – SEBŐK Csilla: A gyermeknevelés háztartási munka költsége, *Statisztikai Szemle*, 2004/2, 195.
  53. Lásd GÁBOS–SEBŐK (52. vj.) 193–208.
  54. GÁBOS András – GÁL Róbert Iván – KELLER Tamás: A gyermeknevelés költsége és a társadalmi kompenzáció, Budapest, TÁRKI, 2007. február, <https://www.tarki.hu/adatbank-h/kutjel/pdf/b003.pdf>.
  55. Lásd: <https://megtakaritasgyerekeknek.hu/gyermekneveles-koltsegei/>.
  56. Központi Statisztikai Hivatal: 14.1.1.16. A különböző megélhetési szintekhez szükségesnek tartott nettó jövedelemösszeg a gyermekes, a gyermek nélküli és az egyszemélyes háztartásokban (ezer forint/fő/hó), https://www.ksh.hu/stadat_files/jov/hu/jov0016.html.
  57. Központi Statisztikai Hivatal: A háztartások életszínvonal, 2020, <https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/ido-szaki/hazteletszinw/2020/index.html>.
  58. Magyar Államkincstár: Családi pótlék – nevelési ellátás, iskoláztatási támogatás, https://www.allamkincstar.gov.hu/referenciak/nevelesi-ellatas/nevelesi_ellatas.
  59. Központi Statisztikai Hivatal: 25.1.1.13. Megállapítottan hátrányos helyzetűek és halmozottan hátrányos helyzetűek, 2023. december 31-én, https://www.ksh.hu/stadat_files/szo/hu/szo0056.html.
  60. HAJDÚ Tamás – KERTESI Gábor: Statisztikai jelentés a gyermekegészség állapotáról Magyarországon a 21. század második évtizedében, *KRTK-KTI Műhelytanulmányok*, 2021/8, <https://kti.krtk.hu/wp-content/uploads/2021/02/CERSIEWP202108-1.pdf>.
  61. Központi Statisztikai Hivatal: Gyámhatósági ügyek, 25.1.1.12., https://www.ksh.hu/stadat_files/szo/hu/szo0013.html.
  62. Központi Statisztikai Hivatal (16. vj.).
  63. Szakmai ajánlás a Biztos Kezdet Gyermekekhez szolgáltatás működtetésére, Belügyminisztérium Társadalmi Esélyteremtési Főigazgatóság, 2020. július 20., <https://tef.gov.hu/wp-content/uploads/2022/01/Szakmai-ajanlas.pdf>.
  64. Központi Statisztikai Hivatal: Gyermejköltségi alapellátások, 25.1.1.10., https://www.ksh.hu/stadat_files/szo/hu/szo0010.html.
  65. Szakmai ajánlás a Tanoda szolgáltatás működtetésére, EMMI, 2019. április 11., <https://tef.gov.hu/wp-content/uploads/2020/07/tanoda/Szakmai%20ajanlas.pdf>.
  66. Központi Statisztikai Hivatal (64. vj.).
  67. MÁTÉ Olga: Családok átmeneti otthona, *Infójegyzet*, 2020/87. 2020. december 4., https://www.parlament.hu/documents/10181/4464848/Infójegyzet_2020_87_csaladok_atmeneti_otthona.pdf.